

держава не живе сьогодні за тими принципами, які пропонує Бог усім народам без винятку, то завтра вона ризикує втратити майбутнє. Історія містить достатньо прикладів того, як народи, втрачаючи духовність, втрачали й державність, або відроджуючи хоч і в незначній мірі духовні ідеали, відбудовували й свою державність. Найбільш яскравим прикладом цього є Ізраїль часів Старого Завіту і періоду першого століття н. е.

Китай хоч і не був християнською державою, проте також мав досвід духовних пошуків, подібних до тих, що навчає Біблія. Ні спроба побудувати Велику китайську стіну, ані потужна армія не змогли зупинити орди великих моголів. Проте коли народ чомусь вирішив піти шляхом смирення і відмови від агресії, то саме такий дивний крок став смертельним для завойовників. І хоча давно немає вже великих моголів, але Китай існує.

Наша держава часу Київської Русі також пережила гіркі досвіди унаслідок безбожності, розбрату, набігів кочівників [4, 7–473]. Але, наприклад, найголовнішу причину звільнення від монголо-татарського гніту слід шукати не у військовій силі русичів, а саме у відродженні духовності, яка стала поштовхом до зміцнення економіки, поліпшенню зовнішньої політики тощо [2, 14–17].

А що наша держава, попри усі економічні, соціальні, етнічні, політичні негаразди упродовж років незалежності, не зірвалася до стану внутрішньої чи зовнішньої війни, так це завдяки відродженню духовності українського суспільства. Отже й надалі слід виховувати нашу націю на біблійних засадах, щоб насіння маленьких перемог з часом принесло великі плоди у добробуті нашої держави.

Бог керує розвитком народів, націй, держав. Він благословляє навіть наймізерніший рух у бік Його небесних принципів, і навіть це може нести великі благословення нащадкам. Біблія навчає людину (націю) вивчати свою історію, але робити мудрі висновки з її уроків, тому що тілесне походження у протилежному випадку не буде мати жодної переваги. Про це колись сказав відомий проповідник 1 століття н.е. Іван Хреститель перед своїми одноплемінниками [3, 47]. Цей принцип залишається в силі й дотепер: «Отож, – учиніть гідний плід покаяння! І не думайте говорити в собі: «Ми маємо отця Авраама». Кажу бо я вам, що Бог може піднести дітей Авраамові з цього каміння!» У цьому секрет успіху і великих благословень не тільки для життя на Небесах, але й секрет довголіття і процвітання нації й тут на цій Землі.

1. Біблія або Книги Святого Письма Старого й Нового Заповіту. Із мови давньоєврейської й грецької на українську дослівно наново перекладена / Перекл. проф. І. Огієнко. – К.: Українське Біблійне Товариство, 2005. – 1376 с.

2. Жиганков О.А. Еретики, или люди, опередившие время. – Зоакский: Источник жизни, 1996. – С. 14–17.

3. Мень О. Син Людський / Пер. з рос. Л. Хмельковський. – Львів: Свічадо, 2005. – С. 47.

4. Повесть врем'яних літ: Літопис (За Іпатським списком) / Пер. з давньоруської, післяслово, комент. В.В. Яременка. – К.: Рад. письменник, 1990. – С. 7–473.

С.І. Присухін*

ІВАН ПАВЛО ІІ ПРО ДІАЛОГ НАУКИ І РЕЛІГІЇ

Наука на початку третього тисячоліття не безпідставно виборолала центральне місце в системі духовних цінностей сучасної цивілізації. Цей факт є безперечним, хоча ставлення до науки і оцінка її ролі в історії сучасної цивілізації неоднозначна, почасти навіть гостро суперечлива – від її надмірного перетворення в культ до звинувачення в усіх бідах сучасності (сцієнтизм і антисцієнтизм).

Відомо, що сучасний неотомізм не залишився осторонь від надання певних оцінок сучасній науці і на цій основі сформував безпосередні принципи взаємодії науки і релігії. Без перебільшення можна зазначити, що визначальна модель такої взаємодії була репрезентована концепцією Івана Павла ІІ, яку умовно можна назвати «діалог науки і релігії».

Серед найголовніших виступів Івана Павла ІІ, що віддзеркалюють актуальні проблеми діалогу між наукою та релігією, можна назвати промову на засіданні Папської Академії наук з нагоди сторічного ювілею від дня народження А. Ейнштейна (1979 р.). Важливи ми також є виступ Папи з нагоди з 50-річного ювілею створення Папської Академії наук, промова з нагоди 300-ї річниці праці Ісаака Ньютона «Математичні начала натуральної філософії», виступ з нагоди завершення роботи спеціальної комісії, що переглядала справу Г. Галілея (1992 р.). Прикладом практичного підходу Івана Павла ІІ в організації діалогу між наукою і релігією стало створення двох нових Папських академій: Академії соціальних наук та Академії захисту життя (1994 р.) [2, 387].

---

* к.філос.н., доцент, заступник завідувача кафедри філософії Київського національного економічного університету імені В. Гетьмана

Програмними енцикліками, які визначали вектор діалогу науки і релігії, стали «*Centesimus annus*» (1991 р.) – енцикліка з нагоди соттої річниці енцикліки «*Rerum novarum*», та «*Fides et ratio*» (1998 р.) – енцикліка про співвідношення віри й розуму. В енцикліці «*Fides et ratio*» було ще раз озвучено основоположну ідею неотомізму в ставленні віри до розуму: «ВІРА і РОЗУМ – ніби два крила, на яких людський дух підноситься до споглядання істини. Сам Бог прищепив людському серцю прагнення до пізнання істини, остаточною метою якого є пізнання Його самого, щоб людина, пізнаючи і люблячи Його, могла осягнути повноту істини про себе» [1, 5]. Зазначена засада стає підставою для вирішення давньої дилеми двох суперечливих позицій – «вірити, щоб розуміти» та «розуміти, щоб вірити», надає право всім людям як віруючим, так і невіруючим на пошук істини в межах відносно автономного земного життя.

Свого часу, утверджуючи вищезазначену ідею, II Ватиканський Собор запропонував більш активно пізнавати земний світ, вважаючи, що ця «справа цілком слухна. Вона ... згідна також з волею Творця. Адже у власній сотвореній природі всі речі наділено притаманною їм сутністю, правдою, добротою, законами, і ладом, які людина повинна шанувати, визнаючи за всіма науками і мистецтвом властиві їм методи» [3, 43].

Вищезазначене дозволяє сформулювати основні проблеми (завдання), через вирішення яких реалізується діалог науки і релігії:

По-перше, організація конструктивної взаємодії богословських пошуків вирішення найбільш болючих проблем сучасної людини (в межах соціальної доктрини церкви) з усіма галузями світського наукового знання, які своїм предметом визначають сутнісні характеристики людини та вивчення умов її істинного буття. Іван Павло II зазначав: «Щоб повніше втілити у життя одну-єдину істину про людину в мінливих соціальних, економічних і політичних умовах, воно (соціальне вчення Церкви, авт.) вступає в діалог з різними дисциплінами, які досліджують людину, і засвоює все, що в них є цінного» [4, 97]. Цей діалог надає соціальній доктрині Церкви характеристик достовірності, конкретності, актуальності. З іншого боку, світські науки завдяки цьому діалогу конкретизують сенс своїх досліджень у світлі більш широких перспектив, що відкриває християнське віровчення для сучасного світу. На думку Івана Павла II, завдяки діалогу Церква повинна «розширити свій кругозір, щоб краще прислужитися кожній людині, пізнаючи її і люблячи в усій повноті її покликання» [4, 97].

По-друге, утвердження поваги до раціональних (наукових) знань. Церква залишає за собою право їх критичної переоцінки в межах функціонального значення та окреслення нових бажаних соціально-гуманітарних перспектив, які витікають із сутнісних потреб та інтересів людини як особистості. Нові технічні і наукові знання слід поставити на службу істинним потребам людини, поступово збільшуючи їх загальний позитивний потенціал для всіх людей без винятку, що унеможливить вузько прагматичну монополію на знання, яка поглиблює існуючі форми соціальної несправедливості. Іван Павло II зазначав: «Треба зламати перепони і монополії, через які дуже багато країн залишаються поза головним напрямком розвитку, і забезпечити всім людям і націям ті головні умови, що дадуть змогу їм розвиватися» [4, 64].

По-третє, окрему увагу Церква приділяє взаємодії її соціальної доктрини з соціально-економічними науками, які віддзеркалюють характер і форми суперечливих соціальних відносин на рівні глобалізованого суспільства. В такому контексті Іван Павло II стверджує, що соціальні конфлікти набувають невідомих раніше небезпечних рис, наприклад, вплив на них науково-технічного прогресу, який, окрім позитивного змісту, як відомо, має й негативний – збільшує можливості неконтрольованої експлуатації робітників у тих чи тих сферах економіки [3, 180]. Один із можливих чинників, який сприяє ліквідації особливо гострих соціальних конфліктів, на думку Церкви, полягає в активізації впливу на економіку духовних (насамперед морально-етичних) цінностей, які отримали свій значний розвиток у світських формах філософії, соціології тощо. На II Ватиканському Соборі було зазначено, що метою економіки є не сама економіка, а її людське і суспільне призначення [3, 209]. Тому в економічних науках слід враховувати етичні аргументи і навпаки.

По-четверте, Церква загалом має сприяти соціальному прогресу. Оцінка науки і техніки з боку Церкви переважно позитивна. Сучасна наука і техніка безперечно є одним із ключових чинників соціального прогресу, а оскільки Католицька Церква не опирається на прогресу, а навпаки прагне його підтримати, то, як зазначав Іван Павло II, Церква вважає «науку і техніку чудовим плодом людської творчої діяльності, здатністю до якої людину наділив Бог» [3, 282]. Тому як віруючі, так і невіруючі люди сприяють технічному та економічному прогресові, який здійснюється за допомогою людського розуму [3, 282]. Основною вимогою до сучасної науки і техніки є за-

стосування їх результатів з урахуванням сутнісних інтересів людей та інших живих створінь.

По-п'яте, повноцінний діалог науки та релігії неможливий без їх спільної і адекватної оцінки глобальних проблем сучасної цивілізації і насамперед тих, які виникли у відносинах між людиною і довкіллям. Іван Павло II констатує, що бажання прагматичного використання природних ресурсів має попередню і тривалу історію, «ставленням до довкілля лише як «ресурсу» ми ризикуємо знищити довкілля як свою «оселю» [3, 285]. Церква орієнтує на безумовну відповідальність людини як перед Богом, так і іншими людьми за збереження цілісного і здорового середовища для всіх. Підсумковим імперативом стає ідея поєднання науково-технічних можливостей та вищих цінностей, які гарантуватимуть їх реалізацію в інтересах усіх людей. «Технологія, що забруднює, може також очищати, виробництво, що нагромаджує, може також справедливо розподіляти, якщо запанує етика поваги до життя і людської гідності, до прав теперішніх і майбутніх поколінь» [3, 287].

Підсумовуючи, зауважимо, що тема діалогу релігії та науки в творчості Івана Павла II не вичерпується вищезазначеними проблемами. Таких проблем існує набагато більше, але обмежений обсяг виступу дозволяє лише їх перерахувати: проблема нових біотехнологій і відповідальність науковців; наука і постачання продовольства; діяльність мирян у світі науки; католицькі асоціації і медична наука; культура і наукові дослідження; миряни, розпізнання і суспільні науки; сенс життя і науковий прогрес тощо.

В останніх рядках Енцикліки «*Fides et ratio*» Іван Павло II звертається до науковців: «Слова захоплення й заохочення я звертаю до тих сміливих піонерів науки, яким людство великою мірою завдячує свій нинішній розвиток, але водночас я маю обов'язок закликати їх подовжувати свої зусилля, не випускаючи з поля зору горизонту мудрості, яка поряд із науковими й технічними здобутками розглядає також філософські та етичні цінності, що вони є характерними та невід'ємними виявами ідентичності людини». «Істина є завжди чимось більшим, ніж об'єкт (предмет) дослідження, повна істина відкриває доступ до Тайни». **«Я прошу всіх старатися побачити внутрішній світ людини, що її Христос спас тайною Своєї любові, а також глибину її невтомного пошуку істини і сенсу»** [1, 148].

1. Енцикліка Fides et Ratio Святішого Отця Івана Павла II до єпископів Католицької Церкви про співвідношення віри й розуму. – К.: Видавничий відділ «Кайрос» Київського Коледжу Католицької Теології св. Томи Аквінського, 2000. – 150 с.

2. Католическая энциклопедия: В 3 т. – М.: Издательство Францисканцев, 2005. – Т. 2. – 1818 с.

3. Компендіум соціальної доктрини Церкви. – К.: Кайрос, 2008. – 549 с.

4. Сотий рік (Centesimus annus) Енцикліка Вселенського Архієрея Івана Павла II з нагоди сотої річниці енцикліки Rerum Novarum – Українське видання, Видавничий відділ «Кайрос» Київського Коледжу Католицької Теології св. Томи Аквінського, 2001. – 101 с.

І.В. Нікітіна*

РОЗВИТОК ГЕНДЕРНОЇ САМОІДЕНТИЧНОСТІ СТУДЕНТІВ В УМОВАХ СУСПІЛЬНОЇ КРИЗИ

Студентський вік для більшості молодих людей співпадає з віком повноліття (18–23 рр.) – сензитивним для самоідентичності людини.

Самоідентичність за визначенням відомого психолога Е. Еріксона базується на відчутті тотожності самому собі і неперервності свого існування в часі й просторі, а також на усвідомленні факту, що ця тотожність і неперервність визнає оточення [6].

Вона пов'язана з усвідомленням власної автономності й неповторності у різних якостях і різних сферах, що відповідають різним соціальним ролям молоді людини у суспільстві. Гендерна самоідентичність є важливою складовою ідентичності особистості у цілому і має соціальну та особистісну природу. Соціальна складова пов'язана з переживанням своєї відповідності сукупності соціальних очікувань щодо виконання гендерних ролей, норм і стандартів. Особистісна складова – це уявлення людини про те, ким вона є (чоловіком чи жінкою) та безумовне прийняття свого образу «Я». Розвиток гендерної самоідентичності – це історія становлення психологічних основ тих суперечностей, конфліктів і деформацій, які пронизують розвиток суспільства, особливо в умовах кризи [5].

Система гендерних відносин у кожному суспільстві невпинно змінюється. В умовах суспільної кризи, яка охопила сьогодні Україну та інші країни світу, вони стають особливо дисгармонійними, що може деформувати особистість молоді людини й негативно вплинути на її гендерну самоідентичність. У процесі самовизначення

---

* к.психол.н., доцент, доцент Київського національного університету харчових технологій